

THEORETICAL APPROACHES TO YOUTH IN THE SOCIAL STRUCTURE OF SOCIETY

Alimardon Urolovich Keldiyev

Independent Researcher

keldiyevalimardon@gmail.com

Tashkent, Uzbekiston

ABOUT ARTICLE

Key words: youth, social structure, theoretical approaches, socialization, structural functionalism, conflict theory, socio-cultural processes, globalization.

Abstract: This article examines the main theoretical approaches to understanding youth within the social structure of contemporary society. Structural-functional, conflict, interactionist, and socio-cultural perspectives are analyzed to explain the social status and role of youth. Particular attention is given to the specific features of youth socialization under conditions of globalization and digital transformation. The research results contribute to systematizing scientific views on youth and improving youth policy in modern society.

Received: 04.02.26

Accepted: 05.02.26

Published: 06.02.26

JAMIYAT IJTIMOYIY TUZILMASIDA YOSHLARGA OID NAZARIY YONDASHUVLAR

Alimardon Urolovich Keldiyev

Mustaqil izlanuvchi

keldiyevalimardon@gmail.com

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: yoshlar, ijtimoiy tuzilma, nazariy yondashuvlar, ijtimoiylashuv, strukturaviy-funksionalizm, konflikt nazariyasi, sotsiomadaniy jarayonlar, globallashuv.

Annotatsiya: Mazkur maqolada jamiyat ijtimoiy tuzilmasida yoshlar fenomenini talqin etishga doir asosiy nazariy yondashuvlar tahlil qilinadi. Strukturaviy-funksional, konfliktologik, interaksionistik hamda sotsiomadaniy konsepsiyalar doirasida yoshlarning jamiyatdagi o'rnini va ijtimoiy maqomi izohlanadi. Shuningdek, globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida yoshlar ijtimoiylashuvi jarayonining o'ziga xos jihatlari ochib beriladi. Tadqiqot natijalari yoshlarga oid ilmiy-nazariy qarashlarni

tizimlashtirish hamda zamonaviy jamiyatda yoshlar siyosatini takomillashtirishga xizmat qiladi.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К МОЛОДЁЖИ В СОЦИАЛЬНОЙ СТРУКТУРЕ ОБЩЕСТВА

Алимардон Уролович Келдиев

Независимый исследователь

keldiyevalimardon@gmail.com

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова:	Аннотация:
молодежь, социальная структура, теоретические подходы, социализация, структурный функционализм, конфликтная теория, социокультурные процессы, глобализация.	В статье анализируются основные теоретические подходы к осмыслению молодежи в структуре современного общества. Рассматриваются структурно-функциональная, конфликтологическая, интеракционистская и социокультурная концепции, раскрывающие социальный статус и роль молодежи. Особое внимание уделено особенностям социализации молодежи в условиях глобализации и цифровой трансформации. Результаты исследования способствуют систематизации научных взглядов на молодежь и совершенствованию молодежной политики в современном обществе.

Kirish. XXI asrda jamiyat taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri sifatida yoshlar omili alohida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy jarayonlarning jadal sur'atlarda o'zgarishi yoshlarning jamiyatdagi mavqei, ijtimoiy rollari va qadriyatlar tizimini qayta talqin etishni taqozo qilmoqda. Shu sababli jamiyat ijtimoiy tuzilmasida yoshlar fenomenini nazariy jihatdan asoslash hamda uni ilmiy tahlil qilish masalasi sotsiologiya, falsafa, siyosatshunoslik va ijtimoiy psixologiya fanlari kesishgan muhim tadqiqot yo'nalishiga aylandi.

Ijtimoiy tuzilma jamiyatning barqarorligi va rivojlanish mexanizmlarini belgilovchi asosiy tizimiy omil hisoblanadi. Mazkur tuzilma doirasida yoshlar alohida ijtimoiy-demografik qatlam sifatida jamiyatning kelajak istiqbolini belgilovchi strategik resurs vazifasini bajaradi. Shu bilan birga, yoshlar ijtimoiylashuv jarayonida mavjud ijtimoiy me'yor va qadriyatlarni o'zlashtiruvchi hamda ularni yangilovchi subyekt sifatida namoyon bo'ladi. Bu holat yoshlarni jamiyat ijtimoiy

tuzilmasining passiv unsuri emas, balki faol transformatsion kuchi sifatida o'rganish zaruratini yuzaga keltiradi.

So'nggi o'n yilliklarda globallashuv, axborotlashuv va raqamli kommunikatsiya makonining kengayishi yoshlarning ijtimoiy tajribasiga sifat jihatidan yangi mazmun bag'ishladi. Raqamli madaniyat, virtual ijtimoiy makon, transmilliy qadriyatlar oqimi yoshlar dunyoqarashi va ijtimoiy identifikatsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bu jarayonlar an'anaviy nazariy modellarning ayrim cheklangan jihatlarini qayta ko'rib chiqish hamda zamonaviy sharoitga mos ilmiy yondashuvlarni ishlab chiqishni talab etadi.

Yoshlarni jamiyat ijtimoiy tuzilmasida o'rganish borasida ilmiy adabiyotlarda turli nazariy konsepsiyalar shakllangan. Jumladan, strukturaviy-funksional yondashuv yoshlarni jamiyat barqarorligini ta'minlovchi ijtimoiy institutlarning tarkibiy qismi sifatida talqin etsa, konfliktologik nazariya avlodlararo manfaatlar to'qnashuvi va resurslar taqsimotidagi nomutanosibliklarni tahlil qiladi. Simvolik interaksionizm esa yoshlarning kundalik muloqot jarayonida ijtimoiy rollarni egallash mexanizmlarini yoritadi. Sotsiomadaniy yondashuvda esa yoshlar qadriyatlar uzatilishi va madaniy merosning yangilanishidagi asosiy vositachi sifatida baholanadi.

Shu bilan birga, Markaziy Osiyo, xususan O'zbekiston jamiyatida yoshlarga oid ijtimoiy jarayonlarning o'ziga xos xususiyatlari mavjud bo'lib, ular milliy qadriyatlar, diniy-ma'naviy meros va zamonaviy modernizatsiya jarayonlari uyg'unligi asosida shakllanmoqda. Bu esa yoshlarga oid nazariy yondashuvlarni faqat umumjahon modellari asosida emas, balki milliy va mintaqaviy kontekstda qayta talqin etishni taqozo etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi jamiyat ijtimoiy tuzilmasida yoshlarga oid asosiy nazariy yondashuvlarni tahlil qilish, ularning metodologik asoslarini aniqlashtirish hamda zamonaviy ijtimoiy jarayonlar sharoitida ularni integrativ konsepsiya asosida tizimlashtirishdan iborat. Tadqiqot vazifalari sifatida yoshlar fenomenining ilmiy talqinlari evolyutsiyasini ko'rib chiqish, nazariy yondashuvlarning imkoniyat va cheklovlarini aniqlash hamda yoshlarga oid davlat siyosatini ilmiy asoslashga doir takliflar ishlab chiqish belgilangan.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi jamiyat ijtimoiy tuzilmasida yoshlarni nafaqat demografik qatlam, balki ijtimoiy transformatsiyaning faol subyekti sifatida konseptual asosda yoritish bilan belgilanadi. Tadqiqot natijalari yoshlarga oid nazariy bilimlarni boyitish, sotsiologik va falsafiy tahlil usullarini takomillashtirish hamda amaliy yoshlar siyosatini samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, yoshlarga oid nazariy yondashuvlarni jamiyat ijtimoiy tuzilmasi kontekstida ilmiy tahlil qilish zamonaviy ijtimoiy fanlarning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib,

mazkur masalaning chuqur o'rganilishi jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi. Jamiyat ijtimoiy tuzilmasida yoshlarga oid nazariy yondashuvlarni tahlil qilishda mavjud ilmiy adabiyotlar keng va ko'p qatlamli manbalarni qamrab oladi. Ushbu yo'nalishda shakllangan nazariy meros sotsiologiya, falsafa, ijtimoiy psixologiya hamda siyosatshunoslik fanlari kesishmasida rivojlangan bo'lib, unda yoshlar ijtimoiy hayotning alohida subyekti sifatida talqin etiladi. Adabiyotlar tahlili yoshlar fenomenining nazariy konseptuallasuvi tarixiy bosqichlar asosida shakllanganini ko'rsatadi.

Klassik sotsiologik nazariyalarda jamiyat tuzilmasi va avlodlararo munosabat masalalari ilk bor E. Dyurkgeym, M. Veber va T. Parsons ishlarida asoslangan. Strukturaviy-funksional yondashuv doirasida T. Parsons[1] va R. Merton[2] yoshlarni ijtimoiy tizimning barqarorligini ta'minlovchi mexanizm sifatida talqin etadi. Bu konsepsiyada yoshlarning asosiy vazifasi ijtimoiy rollarni egallash va mavjud ijtimoiy tartibni davom ettirish bilan izohlanadi.

Konfliktologik paradigma K. Marks, R. Dahrendorf va L. Koser [3] tadqiqotlarida rivojlanib, yoshlar masalasini ijtimoiy resurslar va imkoniyatlar taqsimotidagi nomutanosibliklar bilan bog'laydi. Mazkur yondashuv yoshlarni jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlarning potentsial harakatlantiruvchi kuchi sifatida ko'rsatadi hamda avlodlararo ziddiyatlarning strukturaviy sabablarini tahlil etadi.

Simvolik interaksionizm (G. Mead, H. Blumer, E. Goffman) doirasida esa yoshlar kundalik muloqot jarayonida ijtimoiy identifikatsiyani shakllantiruvchi subyekt sifatida tadqiq etiladi. Bu yondashuv yoshlarning o'zini anglash jarayoni hamda ijtimoiy rollarni egallash mexanizmlarini mikro darajada ochib beradi[4].

Sotsiomadaniy va sivilizatsion yondashuvlarda (P. Sorokin, S. Huntington, P. Bourdieu) yoshlar jamiyatning madaniy kapitalini uzatuvchi va yangilovchi asosiy ijtimoiy qatlam sifatida baholanadi[5]. Ayniqsa, Bourdieu tomonidan ilgari surilgan "madaniy kapital" konsepsiyasi yoshlarning ta'lim, qadriyat va ijtimoiy imkoniyatlar tizimida tutgan o'rnini tushuntirishda muhim nazariy asos vazifasini bajaradi.

So'nggi davr ilmiy adabiyotlarida (Z. Bauman, M. Castells, U. Beck) globallasuv va raqamli modernizatsiya sharoitida yoshlarning ijtimoiylashuvi yangi sifat bosqichiga o'tgani ta'kidlanadi. Bu tadqiqotlar virtual makon, tarmoqli jamiyat va "risk jamiyati" konsepsiyalari orqali yoshlar hayotining zamonaviy transformatsiyasini izohlab beradi[6,7].

O'zbekiston va Markaziy Osiyo kontekstida yoshlarga oid ilmiy izlanishlar asosan ma'naviy-ma'rifiy tarbiya, milliy qadriyatlar va davlat yoshlar siyosati masalalariga yo'naltirilgan. Mahalliy tadqiqotchilar ishlarida yoshlarning ijtimoiy faolligi, axloqiy qiyofasi va fuqarolik ongini

shakllantirish muammolari markaziy o'rinni egallaydi[8]. Bu esa nazariy konsepsiyalarni milliy ijtimoiy-madaniy muhit bilan uyg'unlashtirish zaruratini ko'rsatadi.

Mazkur tadqiqotda metodologik asos sifatida tizimli va kompleks yondashuv tanlandi. Tadqiqot jarayonida strukturaviy-funksional tahlil usuli jamiyat tuzilmasida yoshlarning o'rnini aniqlashda qo'llanildi. Konfliktologik tahlil avlodlararo manfaatlar muvozanatini va ijtimoiy resurslar taqsimotini baholash imkonini berdi. Simvolik-interaksionistik usul yoshlarning ijtimoiy identifikatsiya jarayonlarini mikro darajada o'rganishga xizmat qildi. Sotsiomadaniy tahlil esa yoshlarning qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlarni aniqlashda qo'llanildi.

Shuningdek, tadqiqotda qiyosiy tahlil, tarixiy-mantiqiy yondashuv va konseptual umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Bu metodlar orqali turli nazariy yondashuvlarning ilmiy imkoniyatlari va cheklovlari aniqlanib, ularni integrativ konsepsiya doirasida tizimlashtirishga erishildi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili yoshlarga oid nazariy qarashlarning ko'p paradigmatic xarakterga ega ekanini ko'rsatadi. Tadqiqot metodologiyasi esa ushbu paradigmalarning o'zaro uyg'un tahlilini ta'minlashga yo'naltirilgan bo'lib, zamonaviy jamiyatda yoshlar fenomenini kompleks yoritishga imkon beradi.

Tahlil va natijalar. Jamiyat ijtimoiy tuzilmasida yoshlarga oid nazariy yondashuvlarning tahlili ushbu ijtimoiy-demografik qatlamning jamiyat hayotidagi o'rni va funksiyalarini turli metodologik nuqtai nazardan izohlash imkonini beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yoshlar jamiyat tuzilmasining passiv tarkibiy elementi emas, balki ijtimoiy tizimning dinamik va transformatsion subyekti sifatida namoyon bo'ladi. Bu holat mavjud nazariy konsepsiyalarning zamonaviy sharoitda qayta ko'rib chiqilishini talab etadi.

Strukturaviy-funksional yondashuv asosida olib borilgan tahlil yoshlarning jamiyat barqarorligini ta'minlovchi ijtimoiy institutlar tizimiga integratsiyalashuv jarayonini ochib berdi. Ta'lim, oila va mehnat bozori institutlari yoshlarning ijtimoiy rollarni egallashi va jamiyat me'yorlarini o'zlashtirishida hal qiluvchi ahamiyatga ega[9]. Shu bilan birga, mazkur yondashuvning asosiy cheklangan jihati sifatida yoshlarning ijtimoiy o'zgarishlarga ta'sir ko'rsatish salohiyatini yetarlicha izohlamasligi aniqlanadi.

Konfliktologik paradigma asosidagi tahlil yoshlarning ijtimoiy resurslardan foydalanish imkoniyatlarida mavjud tafovutlarni namoyon etdi. Ta'lim sifati, bandlik darajasi va ijtimoiy mobillik imkoniyatlaridagi nomutanosibliklar avlodlararo va qatlamlararo ziddiyatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'layotgani aniqlandi[10]. Shu bilan birga, yoshlarning innovatsion g'oyalarga moyilligi va ijtimoiy faolligi jamiyatda islohotlar jarayonini jadallashtiruvchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Simvolik-interaksionistik yondashuv natijalari yoshlarning ijtimoiy identifikatsiyasi an'anaviy va zamonaviy qadriyatlar o'rtasidagi murakkab muloqot jarayonida shakllanayotganini ko'rsatadi. Virtual kommunikatsiya makoni yoshlarning o'zini ifoda etish uslublarini kengaytirib, ijtimoiy munosabatlarning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Bu esa ijtimoiylashuv jarayonining makon va vaqt chegaralarini sezilarli darajada o'zgartirmoqda.

Sotsiomadaniy tahlil natijalari yoshlar jamiyatda qadriyatlar uzluksizligini ta'minlovchi hamda madaniy yangilanishni amalga oshiruvchi asosiy qatlam ekanini tasdiqladi. An'anaviy milliy qadriyatlar va global madaniy tendensiyalar o'rtasidagi uyg'unlik yoshlar dunyoqarashining ko'p qirrali xarakterga ega bo'lishiga olib kelmoqda. Bu jarayon O'zbekiston jamiyati sharoitida ma'naviy barqarorlikni ta'minlash bilan birga, yangi ijtimoiy identitet shakllanishiga xizmat qilmoqda.

Integrativ tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, yoshlarga oid nazariy yondashuvlarning har biri alohida ilmiy ahamiyatga ega bo'lsa-da, zamonaviy jamiyat sharoitida ularni kompleks qo'llash zarurati mavjud. Faqat strukturaviy yoki konflikt yondashuvlar bilan cheklanish yoshlar fenomenining to'liq manzarasini ochib bera olmaydi. Shu sababli integrativ konsepsiya yoshlarni ijtimoiy tuzilmaning barqarorlik va yangilanish jarayonlarini birlashtiruvchi markaziy subyekt sifatida talqin etishga imkon beradi[11].

Tadqiqot natijalari asosida yoshlar siyosatini shakllantirishda ilmiy asoslangan yondashuvlarni qo'llash zarurligi aniqlanadi. Ta'lim sifatini oshirish, ijtimoiy mobillik imkoniyatlarini kengaytirish hamda raqamli madaniyat sharoitida axloqiy-me'yoriy barqarorlikni ta'minlash yoshlarga oid strategik vazifalar sifatida belgilanishi lozim.

Umuman olganda, tahlil natijalari yoshlarni jamiyat ijtimoiy tuzilmasining markaziy transformatsion kuchi sifatida talqin etish ilmiy jihatdan asosli ekanini ko'rsatadi. Bu esa yoshlarga oid nazariy tadqiqotlarni yanada chuqurlashtirish hamda ularni milliy ijtimoiy rivojlanish strategiyasi bilan uyg'unlashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Jamiyat ijtimoiy tuzilmasida yoshlarga oid nazariy yondashuvlarni tahlil qilish natijalari yoshlar fenomenining zamonaviy ijtimoiy fanlar tizimida mustaqil va kompleks tadqiqot obyekti sifatida shakllanganini ko'rsatadi. Yoshlar nafaqat demografik qatlam, balki jamiyat barqarorligi va yangilanishini ta'minlovchi strategik ijtimoiy resurs ekanligi ilmiy asoslandi. Shu bois ularni o'rganishda tor doiradagi yondashuvlar bilan cheklanmasdan, ko'p paradigmatic va integrativ metodologiyani qo'llash zarurati yuzaga keladi[12].

Tadqiqot davomida strukturaviy-funksional, konfliktologik, simvolik-interaksionistik hamda sotsiomadaniy yondashuvlarning nazariy imkoniyatlari ochib berildi. Ushbu yondashuvlarning har biri yoshlarning jamiyatdagi o'rnini muayyan jihatdan izohlasa-da, ularni uyg'unlashtirish orqali yoshlar fenomenini to'liq va tizimli talqin etish imkoniyati paydo bo'lishi

aniqlandi. Ayniqsa, globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida yoshlarning ijtimoiylashuvi, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy identifikatsiyasi yangi sifat bosqichiga o'tayotgani asoslab berildi.

Xulosa. Zamonaviy jamiyatda yoshlar ijtimoiy tuzilmaning passiv unsuri emas, balki ijtimoiy o'zgarishlar va innovatsion taraqqiyotning faol subyekti sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu holat yoshlarga oid davlat siyosatini ilmiy asosda takomillashtirish, ta'lim va bandlik tizimlarini modernizatsiya qilish hamda ma'naviy-axloqiy barqarorlikni mustahkamlash zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, yoshlarga oid nazariy yondashuvlarni jamiyat ijtimoiy tuzilmasi kontekstida ilmiy tahlil qilish nafaqat nazariy bilimlarni boyitadi, balki amaliy ijtimoiy siyosatni samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Shu sababli mazkur yo'nalishdagi tadqiqotlarni davom ettirish va ularni milliy taraqqiyot strategiyalari bilan uyg'unlashtirish dolzarb ilmiy vazifa bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Parsons, T. The Social System. – New York: Free Press, 1951. – 575 p.
2. Merton, R. Social Theory and Social Structure. – New York: The Free Press, 1968. – 702 p.
3. Dahrendorf, R. Class and Class Conflict in Industrial Society. – Stanford: Stanford University Press, 1959. – 336 p.
4. Mead, G.H. Mind, Self, and Society. – Chicago: University of Chicago Press, 1934. – 401 p.
5. Bourdieu, P. The Forms of Capital // Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education / Ed. by J. Richardson. – New York: Greenwood, 1986. – P. 241–258.
6. Castells, M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell Publishing, 1996. – 556 p.
7. Bauman, Z. Liquid Modernity. – Cambridge: Polity Press, 2000. – 240 p.
8. Abdizaitovich G. Educational Problems In The Information Society //Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL). – 2025. – T. 6. – №. 4. – С. 5-5.
9. Ризаев И., Хаккулов Н. Синергетический взгляд на философию и общество в трудах Абу Насра аль-Фараби: ключевые принципы и современная значимость //Hikmet. – 2025. – Т. 4. – №. 6. – С. 44-59.
10. Usmonov F. Modern Science and Ethics: Scientific Humanism Based on Responsibility //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2025. – Т. 43. – С. 163-167.

11. Karimov, I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.
12. Tursunova O. Mahalla–yoshlar ma'naviy tarbiyasining O 'chog 'i //«ACTA NUUZ». – 2025. – T. 1. – №. 1.1. – C. 212-214.
13. Mardonov R. Historical and philosophical analysis of Eastern and Western education systems //International Journal For Advanced Research In Science & Technology/A peer reviewed international journal. www. ijarst. in. – 2021. – T. 11. – №. 02. – C. 252-256.
14. Nurmatova U. J. FUNCTIONAL UNDERSTANDING OF BOOKS AND TEXTS //Archive of Conferences. – 2022. – C. 22-24.